

15.12.2014

Dnro: 571 /D.a.4/2014

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi
Viite: HE 324/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan kuuleminen 16.12.2014 klo 8.00

1. Yleisesti esityksestä

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki on valmisteltu hyvin kiireellä. Lain vaikutukset, kustannukset ja vaikuttavuus jäävät epäselväksi. Lakiuudistus vaikuttaa saamelaisten kielellisiin oikeuksiin, elinmahdollisuuksiin saamelaisten kotiseutualueella ja mahdollisuuksiin saada sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Saamelaiskäräjät ei vastusta sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamista, mutta pitää perusoikeuksien kannalta hyvin ongelmallisena suunnitelman keskeneräisyyttä ja samanlaisen mallin luomista koko Suomeen ottamatta huomioon asianmukaisesti pitkiä etäisyyksiä, mahdollisuuksia raja-alueyhteistyöhön ja erilaisia palvelun järjestämisen tapoja. Metropoli- ja kaupunkialueille suunniteltu ratkaisu ei sovellu koko Suomeen. Saamelaiskäräjät on huolestunut siitä, että nyt hyväksytään kiireellä valmisteltu laki, jonka vaikutuksia, kustannuksia tai tuloksia ei ole voitu arvioida riittävästi.

Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota siihen, että uudistus ei ratkaise sosiaali- ja terveystalvelujen monikanavaisen rahoituslähteen ongelmia. Rakenteelliset uudistukset eivät välttämättä ratkaise sosiaali- ja terveystalvelujen rahoitusvajetta, ellei monikanavaista rahoitusta uudisteta. Ratkaisevaa on Kelan, erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon rahoituksen uudistaminen. Uudistus lisää valtion järjestämisvastuuta sosiaali- ja terveystalveluissa. Uudistus tulee lisäämään matkustuskuluja saamelaisten kotiseutualueen osalta merkittävästi.

Saamelaiskäräjät keskittyy käsittelemään lausunnossaan saamelaisten kotiseutualuetta, saamenkielisten palvelujen järjestämistä ja rahoitusvastuuta sekä perusoikeuksien toteutumista saamelaisten osalta. Saamelaiskäräjät ei käsittele esityksen vaikutuksia kunnalliseen itsehallintoon, koska asiakokonaisuus ei kuulu saamelaiskäräjien tehtäviin. Yleisellä tasolla saamelaiskäräjät kuitenkin toteaa, että uudistuksessa saamelaisten kotiseutualueen kunnat siirtäisivät maksajaksi ilman mahdollisuuksia päästä vaikuttamaan palveluihin ja niiden toteuttamiseen. Lakiesityksen 8 §:n mukaan kunnan on laadittava hyvinvointikertomus, jossa käsitellään mm. terveyden edistämisen toimenpiteitä. Hyvinvointikertomuksen funktio ja merkitys on olematon niissä kunnissa, jotka eivät voi itsenäisesti päättää sosiaali- ja terveystalveluistaan. Kunnalla ei ole rahoitusta eikä työkaluja parantaa kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimia, mikäli se toimii vain palvelujen rahoittajana.

Herääkin kysymys, miksi kaikkia sosiaali- ja terveystalveluja ei ole siirretty suoraan valtion vastuulle, koska kunnallisesta itsehallinnosta tulisi uudistuksessa vain valtiolta saamansa valtionavustuksen eteenpäin maksava taho. Uudistus tuo myös hyvin moniportaisen ja vaikeasti hahmottuvan hallintorakenteen.

Saamelaiskäräjät on antanut uudistuksesta lausuntoja. Asiasta on käyty saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut, mutta neuvottelut käytiin ennen kuin parlamentaarinen valmisteluryhmä oli saavuttanut sovun esityksestä. Kuitenkaan saamelaiskäräjien esityksiä ei ole

huomioitu lakiesityksessä. Tämän johdosta saamelaiskäräjät esittää, että perustuslakivaliokunta kiinnittää näihin seikkoihin huomiota mietinnössään ja tekee lakiin tarvittavat muutosesitykset.

Saamelaiskäräjät toteaa, että eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys ILO 169-sopimuksen ratifioimiseksi (HE 264/2014). ILO 169-sopimusta ei ole huomioitu hallituksen esityksen valmistelussa eikä siinä ole arvioitu hallituksen esityksen vaikutuksia ILO 169-sopimuksen velvoitteisiin. Lakiesitystä ei ole myöskään huomioitu ILO 169-sopimuksen ratifioinnin valmistelun aikana, koska yhteisymmärrys sote-laista syntyi vasta sen jälkeen, kun hallituksen esitys oli jo annettu ILO-sopimuksesta.

Tämän johdosta perustuslakivaliokunnan olisi tarpeellista tarkastella esityksen suhdetta ILO 169-sopimukseen ja vastaako esitys ILO 169-tavoitteita. Esitys ei saamelaiskäräjien käsityksen mukaan turvaa riittävällä tavalla saamelaisten laadukkaita, saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia sosiaali- ja terveystalvveluja. Lakiesityksessä ei myöskään kehitetä saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia sosiaali- ja terveystalvveluihin ja niiden turvaamiseen. ILO 169-sopimus edellyttää, että alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta, vaikutusmahdollisuuksia ja oikeuksia sosiaali- ja terveystalvveluihin kehitetään.

Saamelaiskäräjien esitykset perustuvat ILO 169-sopimuksen velvoitteisiin ja saamelaiskäräjien antamiin lausuntoihin lainsäädännön valmistelun yhteydessä.

Saamelaiskäräjät on lausunnossaan lakiesityksestä mm. esittänyt, että saamelaisten lainsäädännöllinen asema ja saamenkielisten palveluiden saatavuuden turvaaminen tulee olla otettu riittävästi huomioon hallinnossa, palvelujen järjestämisessä, resursoinnissa ja kehittämisessä. Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että lakiin otetaan määräys siitä, että saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisiin sosiaali- ja terveystalvveluihin varataan riittävät voimavarat. Saamelaisten kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteuttaminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollossa positiivista erityiskohtelua, jonka toteuttamiseksi sosiaali- ja terveysministeriö laatii saamelaiskäräjien kanssa yhteistyössä erillisen suunnitelman. Erityistä huomiota tulee kiinnittää uhanalaisessa asemassa olevien inarin- ja koltansaamenkielisten palvelujen saatavuuden turvaamiseen ja kehittämiseen. Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveystalvvelualueen on edistettävä saamenkielistä ja saamelaiskulttuurinmukaista palvelutuotantoa sekä ehkäistävä epäkohtien syntymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja saatettava saamelaiskäräjien tietoon. Saamelaisten kotiseutualueella omavalvonnan tulee käsitellä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen laatua ja seurantaa ja miten epäkohtiin voidaan puuttua.

2. Lain yleisperustelut

Lain perusteluosassa sivulla 9 todetaan, että *kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvveluja. Asiakkaalla ja potilaalla on kuitenkin oikeus saada tulkkaukselta kaikille kolmelle saamen kielelle saamelaisten kotiseutualueella ja niissä kuntayhtymissä, johon nämä kunnat kuuluvat. Tällaisia ovat esimerkiksi Lapin sairaanhoitopiiri ja Lapin erityishuoltopiiri.*

Perusteluosassa Suomen lainsäädäntöä ja hallintoa on tulkittu virheellisesti. Potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (785/1992) sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oi-

keuksista annettu laki (812/2000) velvoittavat kuntia ottamaan huomioon potilaan ja asiakkaan kulttuuritaustan ja kielen hoitoa ja palvelua annettaessa. Terveystieteiden lain 6 §:ään sisältyy viittaus oikeudesta käyttää saamen kieltä saamen kielilain mukaisesti saamelaisten kotiseutualueella. Mainittuja lakeja sovelletaan sekä viranomaisien että yksityisten tahojen järjestämään sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Sosiaali- ja terveysministeriö myöntää vuosittain 480 000 euron avustuksen saamenkielisten ja -kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämiseksi sosiaali- ja terveyspalveluissa saamelaiskäräjien kautta edelleen jaettavaksi palvelujen järjestäjille. Yhdenvertaisuuslailla kielletään syrjintä mm. kielen ja etnisen taustan perusteella (6 §, 21/2004). Syrjintälautakunta antaa ratkaisuja yhdenvertaisuuslain toimeenpanoon liittyen. Syrjintälautakunta on arvioinut Enontekiön kunnan tapaa järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja (päivähoito, terveyspalvelut, vanhustenpalvelut) 11.12.2008. Syrjintälautakunta katsoi ettei saamenkielisen väestön oikeus äidinkielellä tuotettuihin palveluihin ole toteutunut yhtäläisesti suomenkielisen väestön kanssa. Näin saamenkielistä väestöä on kohdeltu terveyspalveluiden järjestämisessä heidän etnisestä taustastaan johtuen heille haittaa aiheuttaen epäsuotuisammin kuin suomenkielistä väestöä on kohdeltu. Syrjintälautakunta totesi Enontekiön kunnan olevan saamelaisten kotiseutualueella, jolloin viranomaisilla on saamen kielilain mukaan erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palveluiden saatavuudesta saamen kielellä.

Saamen kielilain (1086/2003) 1 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan velvollisuutena on toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia ja 3 momentin mukaan tavoitteena on saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttaminen ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Saamen kielilain tavoitteena on se, että saamelaiset voivat saada palveluja saamen kielellä ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Tämä tarkoittaa sitä, että saamenkieliset palvelut tulisi toteuttaa siten, että henkilöstössä on riittävästi saamen kielen taitoista henkilökuntaa. Saamen kielilain 14 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on henkilöstöä palvelukseen ottaessaan huolehdittava siitä, että sen henkilöstö pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi. Viranomaisen on lisäksi koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on viranomaisten tehtävien edellyttämä saamen kielen taito. Hallituksen esityksen mukaan (HE 46/2003, s. 37) saamelaisten kotiseutualueella jokaisen saamen kielilain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielisiä palveluita pääsääntöisesti tarvitsematta turvautua tulkkaukseen. Viranomaisilla on velvollisuus huolehtia, että kussakin virastossa on saamen kielen taitoista henkilökuntaa.

Saamen kielilain tulkkausta koskeva säännös 19 § nimenomaisesti toteaa, että kun tämän lain nojalla käytetään asian suullisessa käsittelyssä saamen kieltä, on asian käsitteleminen viranomaisessa pyrittävä antamaan saamen kielen taitoisen henkilön hoidettavaksi. Jos viranomaisessa ei ole sellaista saamen kielen taitoista henkilöä, joka voisi käsitellä asiaa, on viranomaisen järjestettävä maksuton tulkkaus, jollei se itse huolehdi tulkkauksesta.

Saamelaiskäräjät toteaa, että palveluntuottajilla on lakisääteinen ja hallinnollinen velvollisuus järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja ja näille palveluille on todellinen tarve.

Hallituksen esityksessä sivulla 9 on myös virhe. Siinä lukee, että: *Saamen kielilain mukainen kulttuuri-itsehallinto ei ulotu sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen, joka on kuntien vastuulla.* Saamelaisesta kulttuuri-itsehallinnosta säädetään perustuslain nojalla ja saa-

melaiskäräjälailla, ei saamen kieliläilla. Mahdolliset saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon tehtävien laajennukset ja kehittämiset käsitellään normaalissa lainsäädännön kehittämistyössä.

3. Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset ja niiden perustelut saamelaisten kieliläisten ja kulttuuristen oikeuksien kannalta

5 § *Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus*

Pykälän 5 mukaan palvelujen keskittäminen on mahdollista, jos palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttää erityisosaamista. Saamenkielisten palvelujen saatavuudessa on puutteita erityisesti inarin- ja koltansaamen kielessä, mikä voi johtaa tämän säädöksen perusteella siihen, että etäisyys saamenkielisiin palveluihin muodostuu kohtuuttoman pitkäksi. Palvelujen keskittäminen ei saa heikentää perusoikeuksia eikä johtaa kohtuuttomien pitkiin etäisyyksiin peruspalveluihin.

7 § *Palvelujen kieli*

Lakipykälä ja sen perustelut eivät vastaa saamen kielilakia. Esityksen perusteluissa todetaan, että *Oikeus saamen kielen käyttöön koskee saamelaisten kotiseutualuetta. Kotiseutualueesta on säädetty saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:ssä. Alueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä osa Sodankylän alueesta.* Saamen kielilain 2 § mukaan lakia sovelletaan 1) Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimiin sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimiin, joissa joku näistä kunnista on jäsenenä. Saamen kielilain velvoite ei rajaudu saamelaisten kotiseutualueeseen, vaan niihin viranomaisiin, joiden toimialueeseen saamelaisten kotiseutualue kuuluu (2 §). Oikeutta saamen kielen käyttöön ei voi rajata koskemaan vain saamelaisten kotiseutualuetta, kuten lain perusteluosassa todetaan, koska se olisi vastoin saamen kielilain velvoitteita. Esimerkiksi Enontekiöllä ei ole terveyskeskusta vaan Enontekiön kuntalaisten terveyskeskuspalvelut hoidetaan Muonion terveyskeskuksessa, jota saamen kielilaki myös koskee. Esitystä tulee korjata tältä osin vastaamaan saamen kielilakia.

Saamelaiskäräjät esittää, että 7 §:n lakitekstiä täydennetään seuraavasti: *sen lisäksi mitä saamen kieliläissa säädetään, saamelaisten kotiseutualueen yksiköissä tulee tarjota saamenkielistä palvelua. Saamen kielilain velvoitteet koskevat myös sellaista sosiaali- ja terveysaluetta, johon saamelaisten kotiseutualue joko kokonaan tai osittain kuuluu.*

Vaihtoehtoisesti saamen kielilakia tulisi muuttaa siten, että saamelaisten kotiseutualueen sosiaali- ja terveysalue kuuluisi saamen kielilain soveltamisen piiriin.

8 § *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa*

Saamelaiskäräjät esittää, että pykälään liitetään oheinen velvoite: *”Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja saatettava saamelaiskäräjien tietoon.”*

Saamelaiskäräjät viittaa tässä yhteydessä alueiden kehittämissä lakiin (7/2014), jonka mukaan Lapin maakunnassa maakuntaohjelman saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistelee saamelaiskäräjät (32 §). Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan hyvinvointikertomus on rinnastettavissa maankunnankehittämissä asiakirjoihin.

9 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueellisesti

Saamelaiskäräjät esittää pykälää täydennettäväksi seuraavasti (kursiivilla): ”*Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveysalueen on edistettävä saamenkielistä ja saamelaiskulttuurinmukaista palvelutuotantoa sekä ehkäistävä epäkohtien syntymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa.*”

12 § Järjestämismvastuu

12 §:ssä ei ole huomioitu saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa eikä saamelaisten kotiseutualueen erityisolosuhteita. Pykälään tulee lisätä: *Sote-alueen tulee neuvotella saamelaiskäräjien kanssa siitä, miten saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut saamelaisten kotiseutualueella toteutetaan.* Lisäksi järjestämispäätökseen on otettava uusi kohta *15) miten saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut järjestetään saamelaisten kotiseutualueella ottaen huomioon raja-alueyhteistyön mahdollisuudet.*

Järjestämispäätöstä laadittaessa (silloin kun koskee saamenkielisiä palveluita) sote-alueen tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaiskäräjillä on paras tietämys saamelaisväestön olosuhteista, tarpeista sekä siitä, mitä asiakaslähtöinen ja vaikuttava palvelu saamelaisten kohdalla tarkoittaa, miten palvelu tulee järjestää ja miten sitä tulee kehittää kulttuurinmukaiseksi.

21 § Sosiaali- ja terveysalueen kuntayhtymän toimielinten kokoonpano ja valinta

Pykälässä 21 § säädetään sote-alueen ylimmän toimielimen kokoonpanosta. Saamelaiskäräjät esittää pykälään lisättäväksi: *Saamelaisten kotiseutualueella toimivan sote-alueen ylimmän päättävän toimielimen kokouksiin osallistuu saamen kielen lautakunnan nimeämä edustaja.*

Saamelaiskäräjät viittaa tässä yhteydessä aluekehityslain 24 §, jonka neljännen momentin 1 kohdassa todetaan, että yhteistyöryhmään osallistuu 1) alueen kunnat ja maakunnan liitto sekä Lapin maakunnassa lisäksi saamelaiskäräjät. Saamelaiskäräjillä on lisäksi edustaja Lapin liiton hallituksessa.

24 §. Vähemmistökielen lautakunta.

Pykälän 4 momentissa säädetään saamen kielen lautakunnasta. Säännöksen perusteella lautakunta tulee perustaa sellaiselle sosiaali- ja terveysalueelle sekä tuottamisvastuussa olevaan kuntayhtymään, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueen kunta. Lautakunnan jäsenten tulee edustaa alueen saamenkielisiä asukkaita. Vähintään kolmasosa lautakunnan jäsenistä on nimitettävä saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä.

Esityksessä ja sen perusteluissa ei edellytetä, että lautakunnassa tulisi olla edustettuina eri saamen kielet eikä kolttien kyläkokouksella olisi mahdollisuutta esittää ehdokkaitaan lautakuntaan. Ehdokkaissa ei esityksen mukaan täydy olla edustettuina terveydenhuollon ammattilaisia eikä eri palvelujen käyttäjäryhmiä. Epäselväksi myös jää, miten saamenkielisten edustajien kielitaito todennetaan, muiden kuin saamelaiskäräjien nimeäminen edustajien osalta ja mikä taho lautakunnan muut edustajat esittää/nimeää.

Saamelaiskäräjälain 5 § mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lain 6 §:n mukaan saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Vain saamelaiskäräjät voi nimetä edustajia lain mukaan elimiin, joiden tulee käsitellä saamelaisten oikeuksia. Hallitus on antanut esityksen ILO 169-sopimuksen ratifioimiseksi. Sopimuksen 25 artikla säätelee alkuperäiskansojen osallistumisoikeudesta paikallisten terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan. Suomessa saamelaisilla tulee olla oikeus osallistua terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan sote-alueella sekä päättää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaavat painopisteet. Saamelaiskäräjät esittää, että lautakunta nimetään kolttien kyläkokouksen ja saamelaiskäräjien nimeämisestä ehdokkaista siten, että lautakunnassa on oltava edustajat jokaisesta saamelaisten kotiseutualueen kunnasta ja saamen kieliryhmästä.

Saamelaiskäräjät haluaa kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että lautakunnan tehtäväksi on säädetty vain kielellisiin oikeuksiin liittyvät tehtävät. Potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (785/1992) sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (812/2000) velvoittavat kuntia ottamaan huomioon potilaan ja asiakkaan kulttuuritaustan ja kielen hoitoa ja palvelua annettaessa. Nyt lautakunnan tehtävistä on erotettu saamelaiskulttuurin huomioiminen palvelujen järjestämisessä. Saamelaiskulttuurissa saamen kielellä ja kulttuurilla on läheinen yhteys ja kieli ilmentää kulttuuria ja päinvastoin. Saamelaisille, erityisesti lapsille ja vanhuksille, on hyvin tärkeää saada saamelaiskulttuurin mukaisia palveluja. Muistisairaille saamelaiskulttuurin perinteet, ilmiöt, ruoka, taide ja musiikki ovat hyvin tärkeitä muistin kiinnekohtia ja edellytyksiä ihmisarvoiselle vanhuudelle. Lapsille varhaislapsuudessa saadut virikkeet ja hoito- ja kasvuympäristö ovat hyvin tärkeitä identiteetin rakentumisen kannalta. Kun uudistus etäännyttää palvelujen tilaajan, tuottajan ja rahoittajan yhä kauemmaksi toisistaan, saamelaisten kulttuuristen oikeuksien turvaaminen, edistäminen ja huomioiminen sosiaali- ja terveyspalveluissa voi jäädä vähäiseksi, jopa olemattomaksi. Tämän johdosta lautakunnan yhtenä tehtävänä tulee olla saamen kielen lisäksi saamelaiskulttuurinmukaisten palvelujen edistämisestä, turvaamisesta ja seurannasta sosiaali- ja terveysalueella.

31 § Valtakunnallinen kehittämisohjelma

Saamelaiskäräjät esittää 31 §:ään lisättäväksi, että ”*Saamelaiskäräjät laatii valtakunnalliseen kehittämisohjelmaan saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan kehittämisosion.*” Saamelaiskäräjät viittaa tässä yhteydessä alueiden kehittämislakiin (7/2014), jonka mukaan Lapin maakunnassa maakuntaohjelman saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistele saamelaiskäräjät (32 §).

31 § Kehittämistoiminta sosiaali- ja terveysalueella

Saamelaiskäräjät esittää 32 §:ään lisättäväksi, että ”*saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisestä vastaa sote-alueen lisäksi saamelaiskäräjät.*”

34 § Tuottamivastuussa olevan kuntayhtymän rahoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että 34 §:ään lisätään, että ”*Saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvveluja rahoitetaan lisäksi saamelaiskäräjien myöntämällä valtionavustuksella.*”

4. Vaikutukset

Kappaleessa 4.7 käsitellään saamelaisten oikeuksia. Kappaleessa todetaan, että saamelaisten kulttuuri-itsehallinto ja oikeus käyttää saamen kieltä ovat läheisesti sidoksissa nykyiseen kuntajaotukseen. Saamelaiskäräjälain hallituksen esityksessä (HE 248/1994 vp) todettiin, että alue on tarkoitus säilyttää sen suuruisena kuin alue lakia säädettäessä ymmärrettiin. Hallituksen esityksessä todettiin asiasta seuraavaa: ”Alueen rajat eivät siten muuttuisi, vaikka esimerkiksi Lapin paliskunnan rajoja muutettaisiin Lapin lääninhallituksen päätöksellä. Saamelaisten kotiseutualue pysyisi entisellään myös siinä tapauksessa, että kuntia yhdistettäisiin tai kuntarajoja muutoin muutettaisiin.” Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto ja saamen kielilain soveltaminen eivät ole sidoksissa kuntajaotukseen.

Esityksen vaikutuksia arvioidaan suppeasti saamelaiskulttuurin osalta viitaten vain esitettyihin pykäliin. Saamelaiskäräjät epäilee, tuoko esitetty malli tehokkuutta, säästöjä ja parantako se sosiaali- ja terveystalvveluja saamelaisten kotiseutualueella, koska pitkät etäisyydet ja harva asutus ovat maantieteellisiä reunaehtoja palvelujen järjestämiselle. Hallinnon tehostamisella ei saamelaisten kotiseutualueen yksiköissä saa juurikaan säästöjä aikaan. Saamelaiskäräjät on erityisen huolissaan siitä, kun päätöksenteko siirtyy jopa tuhannen kilometrin päähän saamelaisten kotiseutualueelta ja ymmärrys saamelaisten kotiseutualueen erityisolosuhteista ja rajat ylittävän yhteistyön mahdollisuuksista katoaa ja unohtuu.

Sosiaali- ja terveystalvvelujen uudistamisen vaarana on asiointimatkojen kasvu. Asiointimatkojen kasvaessa Kelan matkakustannukset ja asiakkaiden matkakustannukset tulevat kasvamaan. Asiointimatkojen kasvaminen on erityisen ongelmallista iäkkäille saamelaisvanhuksille, jotka tarvitsevat saattajan mukaan asiointia varten. Useat saamelaisvanhukset eivät osaa suomen kieltä niin hyvin, että voisivat asioida sosiaali- ja terveystalvveluissa ilman saamen kielen taitoista saattajaa. Kela ei korvaa saattajan ansionmenetykskorvauksia, vain matkakulut. Asiointimatkojen kasvaminen lisää myös saattajien kuluja merkittävästi.

Pitkien etäisyyksien, kotiseutualueen terveystalvvelukeskusten varustetason ja pienen väestöpohjan johdosta ei ole taloudellisesti realistista järjestää erikoissairaanhoidon talvveluja merkittävästi saamelaisten kotiseutualueella. Ratkaisevaa on turvata joustava siirtyminen erikoissairaanhoidon talvveluihin sekä helpot, nopeat ja kustannustehokkaat kulkukeinot erikoissairaanhoidon talvveluihin. Erityisen välttämätöntä on lääkärihelikopterien ja rajavartioston pelastushelikopterien saatavuus saamelaisten kotiseutualueella, jotta äkillisissä, kiireellisissä ja erikoissairaanhoidon talvveluja vaativissa sairastapauksissa siirtyminen erikoissairaanhoidon piiriin on nopeaa. Erikoissairaanhoidon ja pelastustoiminnan osalta Utsjoen kunnan ja Inarin kunnan pohjoisosien asukkaiden talvvelut voisi tehokkaasti järjestää melkein lähitalvveluina Kirkkonniemen kunnansairaalan kanssa, jonne etäisyys on enimmillään n. 160 kilometriä.

Raja-alueyhteistyö ja uusi teknologia ovat saamelaisten kotiseutualueella keino turvata saamenkieliset ja laadukkaat talvvelut. Utsjoen kunnalla on yhteistyötä Tanan ja Kaarasjoen kuntien kanssa jo päivähoiton, perusopetuksen, vanhustenhoiton ja terveystalvveluiden tuottamisessa. Utsjoen kunnalla on mittavaa yhteistyötä myös Inarin kunnan kanssa terveystalvvelun osalta, mm. yhteinen lääkäripäivystys ja ympäristöterveydenhuolto. Utsjoen saamelais-

ten osalta tyydyttävien saamenkielisten hyvinvointipalvelujen saaminen edellyttää yhteistyötä yli valtionrajojen. Inarin kunnalla on ollut rajayhteistyötä Etelä-Varangin kunnan kanssa kotisairaanhoidon järjestämiseksi Sevettijärvi-Neidenin alueella. Enontekiön kunnalla on puolestaan yhteistyötä Muonion ja Kautokeinin kuntien kanssa.

Saamelaiskäräjät on myöntänyt valtionavustusta saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen. Rahoitus on ollut hyvin tarpeellinen ja merkittävä ja sillä on voitu turvata saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut - resurssien asettamissa rajoissa. Avustus on vuodesta 2004 lähtien ollut 600.000 euroa, joka kattaa tällä hetkellä osan saamelaisten palvelutarpeista. Vuodesta 2013 lähtien päivähoiton siirryttyä opetus- ja kulttuuriministeriölle summasta irrotettiin 120 000 saamenkielisen päivähoiton rahoittamiseen. Vuosittainen avustustarve on 1,8 miljoonaa euroa. Saamelaiskäräjät on tähän mennessä neuvotellut rahoituksen kohdentamisesta peruspalvelujen palveluntuottajien kanssa ja huomionut palvelutarpeen, alueellisen, kielellisen ja ikäryhmittäisen tasa-arvon rahoituksen myöntämisessä. Koska uudistus toisi uusia hallinnollisia portaita, neuvottelut ja rahoituksen kohdentaminen oikeisiin kohteisiin voivat vaikeutua. Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, että uudistus voi vaikuttaa kielteisesti saamenkielisten ja -kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen ja rahoittamiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriön laskelman mukaan saamelaisten kotiseutualueen kuntien rahoitusosuus sote-palvelujen rahoituksesta pienenisi nykyisestä (Sote-järjestämislakiesityksen kuntakohtaiset vaikutukset STM / 4.12.2014). Toisaalta kuntatyöntekijät ovat laskeneet, että sote-uudistus lisäisi palkkamenoja. Kelalle kohdistuvien menojen osalta erillistä laskelmaa ei ole tehty tai se ei ole ollut saamelaiskäräjien käytössä.

Erityisvastuualueen tehtävänä olisi myös henkilökunnan koulutus ja tietojärjestelmien yhdenmukaistaminen. Saamelaisten kotiseutualue kuuluisi Suomen suurimpaan erityisvastuualueeseen, joiden kunnissa ja sairaaloissa on käytössään erilaisia tietojärjestelmiä. Näiden tietokantojen yhdistäminen ja yhdenmukaistaminen tulee tuomaan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Suuri osa hoitohenkilökunnan ajasta kuluu nykyisinkin yhteen sopimattomien tietojärjestelmien ongelmien parissa. Nykytilanne myös näyttää siltä, että vuoteen 2017 mennessä, jolloin uusien sosiaali- ja terveyspalvelujen vastuualueiden on tarkoitus aloittaa toimintansa, yhtenäisiä tietojärjestelmiä ei tulla saamaan valmiiksi. Esimerkiksi Helsingin sairaanhoitopiirin alueelle suunniteltu Apotti-tietojärjestelmä valmistuisi lopullisesti vasta vuoden 2018 loppuun mennessä. Uudistus tulisi kytkeä yhteen tietojärjestelmien kehittämisen kanssa, koska käytännön toteutus jää muuten todella vaikeaksi, byrokraattiseksi ja hitaaksi.

Helsingissä 15.12.2014

Klemetti Näkkäljärvi
Saamelaiskäräjien puheenjohtaja

Pia Ruotsala
ma. hallintopäällikkö

Lausunnon hyväksyi saamelaiskäräjien puheenjohtaja 15.12.2014 kuultuaan saamelaiskäräjien I varapuheenjohtaja Tiina Sanila-Aikiota ja II varapuheenjohtajaa Heikki Palttoa.

Puheenjohtaja hyväksyi lausunnon 15.12.2014